

TÜRK VE ARNAVUTLUK MEDENİ HUKUKU'NDA EVLİ KADININ SOYADI¹

Gökçe CANARSLAN*

Öz: Evli kadının soyadına ilişkin hükümler Türk Medeni Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin ikinci kitabında, evliliğin genel hükümleri başlıklı üçüncü bölümünde düzenlenmektedir. Öte yandan Arnavutluk'ta aile hukukuna dair düzenlemeler, Medeni Kanun içinde değil Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda yer almaktadır. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.51'de (*Kodi i familjes dhe legjislacioni për birësimet i Republikës së Shqipërisë*) yer alan eşlerin soyadı başlıklı hükümde, evlilik birliği kurulduğunda eşlerin birinin soyadının aile soyadı olarak seçilebileceği veya eşlerin evlilik öncesindeki soyadlarını muhafaza etme haklarının bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca soyadının, evlilik kütüğüne de kaydedileceği belirtilmektedir. Başka deyişle evlilik birliği kurulduğunda eşlerin ya soyadlarını değiştirmemek veya diğer eşin soyadını almak şeklinde iki ihtimal arasından seçim yapmaları beklenmektedir. Ancak aralarında anlaşsalar dahi eşlerin, diğer eşin soyadından başka bir soyadı alması mümkün görülmemektedir. Türk Medeni Kanunu md.187'de kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı ancak evlendirme memuruna ya da evlenme sonrasında nüfus idaresine yazılı olarak başvuru yaptığı takdirde kocasının soyadının önünde kendi soyadını da kullanabileceği belirtilmiştir. Hükmün devamında kadının evlilikten önce iki soyadı kullanması halinde bu haktan sadece tek soyadı için yararlanabileceği belirtilmektedir. Buna göre kanunda kadının, ya eşinin soyadını alması veya evlilik birliğinin kurulmasından önceki soyadını ancak eşinin soyadıyla birlikte taşıması ihtimalleri yer almaktadır. Ancak Türk Medeni Kanunu'nda bulunmasa dahi usulüne göre yürürlüğe koyulan uluslararası anlaşmalar, evli kadının yalnızca evlilik öncesi soyadını taşımasına imkan tanımaktadır. Öte yandan

¹ Bu makale 20-23 Ekim 2022 tarihlerinde Tekirdağ'da gerçekleştirilen VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (INCSOS) programı dahilinde sunulan tebliğin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, gcanarlan@nku.edu.tr, tel: 02822506220, ORCID: 0000-0002-7334-1872.

Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda evlilik birliğinin kurulmasıyla her iki eşin de soyadının değişmesi ihtimalinden bahsedilebilir. Böylece erkek eşin de kadının soyadını alması suretiyle, aile soyadı olarak kadının soyadının kütüğe tescil edilmesi mümkündür. Oysa Türk Medeni Kanunu'nda -mahkeme kararı ile yapılacak değişikliğin dışında- eşlerin anlaşmalarıyla, erkeğin soyadının hiçbir şekilde değişmesi söz konusu edilemeyecektir. Başka deyişle evlilik birliğinin kurulmasıyla soyadındaki değişiklik, ancak kadının üzerinde sonuç doğuracaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Eş, Soyadı, Özad.

THE SURNAME OF MARRIED WOMAN IN TURKISH AND ALBANIAN CIVIL LAW

Abstract: The provisions regarding the surname of a married woman are provided in the third chapter of the Turkish Civil Code, entitled general provisions of marriage, in the second book of the Code on family law. On the other hand, the rules on family law in Albania are included in the Family Law of the Republic of Albania, not in the Civil Code. The provision entitled surname of the spouses in Article 51 of the Family Law of the Republic of Albania provides that when a marriage union is established, the surname of one of the spouses can be chosen as the family surname or that the spouses have the right to keep their surname before marriage. It is also stated that the surname will be recorded in the marriage register. In other words, when the marriage union is established, the spouses are expected to choose between two options, either not to change their surname or to take the surname of the other spouse. However, even if they come to an agreement, it is not possible for the spouses to take a surname other than the surname of the other spouse. Article 187 of the Turkish Civil Code regarding the surname of a married woman reads as follows: "Woman, takes surname of her husband by getting married; however, she may use her previous surname before the surname of her husband by applying to marriage officer or civil registry office later on in written form. The woman who used two surnames formerly, may benefit from this right for one surname only." Accordingly, there are possibilities for the woman to either take her husband's surname or to carry the surname before the establishment of the marriage union only together with the surname of her husband. Nevertheless, even if it is not provided in the Turkish Civil Code, international agreements duly put into effect allow a married woman to bear only the surname before marriage. On the other hand, the likelihood of changing the surnames of both spouses can be argued with the establishment of the marriage union in the Family Law of the Republic of Albania. Thus, it is possible to register the woman's surname as a family surname in the registry, by the husband's taking the woman's surname. However, in

the Turkish Civil Code –except for the modification to be ordered by a court decision– it will not be possible to change the surname of the man in any way with the agreement of the spouses. In other words, the change in the surname with the establishment of the marriage union will only have consequences for the woman.

Key Words: Family, Marriage, Spouse, Surname, Name.

Giriş

Balkan coğrafyası ile Türkiye Cumhuriyeti arasında daima önemli ilişkiler bulunmuştur. Gerek Balkan toprakları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafi konumları gerek tarihsel birliktelik gerekse de göç, savaşlar ve manevi bazı unsurlar bu yakın ilişkilerin sebeplerini kolayca açıklamaktadır. Balkan toprakları içinde yer alan ülkelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür, dil, gelenek gibi günlük yaşama dair alışverişlerinin yanında hukuk sistemlerinin de birbirlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu çalışmada iki ülkenin hukuk sistemleri, Medeni Hukukun konularından biri olan evli kadının soyadı yönünden karşılaştırılmış ve Balkanlarda yer alan ülkelere Arnavutluk Cumhuriyeti Medeni Hukuku ile Türk Medeni Hukuku arasındaki benzerlikler ve farklar ortaya koyulmuştur.

Türk Hukuku'nda 2525 sayılı, 21.06.1934 tarihli Soyadı Kanunu'nda her Türk'ün özadından başka bir de soyadı taşımaya mecbur olduğu belirtilmekte ve kullanımda önce özadın ardından soyadın geleceği ifade edilmektedir (Soyadı Kanunu md.1,2). Evlilik birliğinin kurulmasıyla birlikte kişilerin soyadının değişip değişmemesi, önemli ve tartışmalı konulardan birini oluşturmaktadır. Çünkü kişinin soyadı, bir taraftan evlenme kararının alınmasıyla kurulan ailedeki eş sıfatını ve ortak çocukları etkileyecekken diğer taraftan da bireysel anlamda kişinin o zamana kadar taşımış olduğu soyadı, kendisinin kültürel, sosyal hayatındaki tanınırlığının ve dolayısıyla kişisel kimliğinin bir parçası olarak yaşantısını bir anlamda değiştirmesi sonucunu doğuracaktır. Evlilikle birlikte soyadı değişikliğine her ülke, seçilen hukuk politikasına göre farklı çözümler üretmektedir.

Bu çalışmada öncelikle soyadına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı iki ülkenin Aile Hukuku Sistemleri karşılaştırılacak, ardından soyadının kazanılmasına ilişkin bazı tespitlerde bulunularak son bölümde, şekilsel ve içerik olarak evli kadının soyadına yönelik incelemeler yapılacak ancak evlilik birliğinin sona ermesi halinde soyadının kaybedilmesi kapsam dışı bırakılacaktır.

Kişinin adı geniş anlamda, kişinin özadı ile soyadını içermektedir. Ancak çalışmanın konusunu kadının, evlilik birliğinin kurulmasının ardından değişen soyadı oluşturmaktadır. Bununla birlikte zaman zaman kişinin özadından da bahsedilmesi zorunlu olduğundan buna ilişkin hükümlere de kısaca değinilmiştir.

1. Aile Hukukunun Türk ve Arnavutluk Hukuk Sistemi'nde Düzenlenişi

1.1. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu Hakkında Genel Bilgi

Evli kadının soyadına ilişkin hükümler, 9062 sayılı ve 08.05.2003 tarihli Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu içinde yer almaktadır. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, 6599 sayılı ve 29.06.1982 tarihli eski Aile Kanunu ilga edilmiştir.

Önceleri Arnavutluk'ta geleneksel aile yapısı ile bu yapının benimsediği değerler, gelenekler ve toplumsal roller, erkeklerin hem aile içinde kadın ve çocuklar üzerinde hem de toplumun önemli kurumlarında gücü elinde tutmaları ve kadınların bu güce ulaşmaktan yoksun kılındıkları ataerkillik çerçevesinde anlaşılmakta iken son yıllarda Arnavutluk, feodal tarımsal bir toplumdaki modern endüstriyel tarımsal bir topluma dönüşmeye başlamıştır². Bu durum kadının toplum içindeki yerini ve dolayısıyla evlilik birliğindeki rolünü de değiştirmektedir. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun kabulü de bu toplumsal değişimin bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun üç bölümünden ikincisi eşlere ayrılmıştır. Bu bölümün evliliğe ilişkin ikinci kısmında, evlenme halinde eşlerin soyadının akıbeti, eşlerin hak ve yükümlülükleri başlığı altında düzenlenmiştir.

Genel kurallara ilişkin altı maddelik açıklamalar 9062 sayılı ve 08.05.2003 tarihli Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun ilk bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde aile hukukuna genel bir giriş yapılarak evliliğin yasal bir birliktelik olmakla beraber ailenin eşlerin ahlaki ve yasal eşitliği, karşılıklı sevgi, saygı ve anlayış duygusu üzerine kurulduğu ve devletin özel koruması altında olduğu belirtilmekte, çocuğa ilişkin kararlar alınırken çocuğun üstün yararının dikkate alınması gerekliliği ile evlilik içinde ve dışında doğan çocukların aynı haklara sahip olduğuna dikkat çekilmektedir.

Bunun ardından evliliğe ilişkin genel hükümler kapsamında, evlenme yaşının onsekiz olduğuna ilişkin hükümle başlayan ikinci bölümde, evlenme engelleri, evlenme töreni ve şekil şartları ile evlenmenin geçersizliğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Ardından gelen kısımda “eşlerin evlilik birliğinde hakları ve yükümlülükleri” başlığında, eşlerin sadakat, yardım ve iş birliği içinde

² Berth Danermark, Soydan Haluk, Pashko Gramos, Vejsiu Ylli, “Women, Marriage And Family Traditionalism vs Moderity In Albania Source”, International Journal of Sociology of the Family, c. 19, sy. 2, 1989, s. 20.

birbirlerini maddi ve manevi destekleyerek, eşit haklara sahip olduklarına dikkat çekilmektedir. Bundan sonra eşlerin ve çocukların soyadları, çocuklara karşı yükümlülükler, yerleşim yeri, aile konutu, temsil yetkisi ve malvarlığına ilişkin hükümler gelmekte, evlilik birliğinin sona erme şekilleri ve sonuçları ise yine bu bölümde düzenlenmektedir. Ayrıca farklı cinsten iki kişinin evlenmeksizin yasal birliktelik kurmaları ve noterde bunu tescil ettirme imkanları da bu bölümde yer almaktadır.

Son bölüm ise çocuklara ayrılmıştır. Çocuğun soybağının kurulmasıyla başlayan bölüm, çocuğun nafaka talebi, evlat edinme, vesayet, anne-babanın sorumlulukları gibi çocuğun korunmasına ilişkin hükümlerden oluşmaktadır.

1.2. Türk Medeni Kanunu Hakkında Genel Bilgi

4721 sayılı 22.11.2001 tarihinde kabul edilerek, 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu md.187'de evliliğin genel hükümleri başlıklı üçüncü bölümde düzenlenen kadının soyadı, kanunun "aile hukuku" başlıklı ikinci kitabında yer almaktadır.

Türk Medeni Kanunu dört kitaptan oluşmakta ve bunlar sırasıyla kişiler hukuku, aile hukuku, miras hukuku ve eşya hukukuna ilişkin düzenlemeler içermektedir. Kanunun ilk yedi maddesi başlangıç hükümleri olup, ardından gelen kişiler hukukunda öncelikle gerçek sonrasında tüzel kişiler yer almaktadır. Aile hukuku kitabı evlilik hukuku, hısımlık ve vesayet kısımlarına ayrılmıştır. Kadının soyadı, 4248 sayılı, 14.05.1997 tarihli kanunla değiştirilen 743 sayılı eski Medeni Kanun md.153'de yer alan değişikliğin aynen korunmasıyla elde edilmiştir.

2. Soyadın Kazanılmasının Türk ve Arnavutluk Hukuk Sistemi'nde Düzenlenişi

2.1. Genel Olarak

Ad, kişinin özadı ve soyadını kapsamaktadır, bununla birlikte doktrinde kişinin taşımak zorunda olmadığı ancak eğer varsa müstear ad veya lakabının da adın korunmasına ilişkin hükümlerden yararlanacağı ileri sürülmektedir³. Özadı kişiyi mensup olduğu ailenin içindeki diğer aynı soyadını taşıyan üyelerden ayırmaya yardımcı iken kişinin soyadı nesiller

³ Andreas Büchler, ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Verlag AG, Zürich 2016, s. 144; Regina Aebi-Müller, Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2016, s. 149; Caroline Kirschschläger, Kommentar zu den Schweizerischen Haftpflichtbestimmungen, Dike Verlag AG, Zürich 2016, s. 1162; Rona Serozan, Medeni Hukuk, Kişiler Hukuku, Vedat Kitabevi, İstanbul 2018, s. 483; Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, s. 127; Mustafa Dural, Tufan Öğüz, Mustafa Alper Gümüş, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, 171.

boyu aynı ailenin üyeleri tarafından kuşaktan kuşağa geçen ve aileye bağlılığı ifade eden adıdır.

Kişinin adı bir yandan onu sosyal ve mesleki hayatında benzerlerinden ayırırken diğer yandan da kişinin belirliliği ve güvenilirliği göstermektedir. Bu sebeple ad, kişilik hakları arasında olup taşınması gerekli bir yükümlülüktür.

Kişinin adı aynı zamanda, özünde kişisel kimliğin tanınmasıyla bağlantılıdır ve genellikle bir aileye ya da bir topluluğa ait olması anlamına da gelmektedir. Adı, kişiyi özgün kılmak ve benzerlerinden ayırmak için bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka deyişle adı, kişinin kimliğinin bir parçasıdır⁴.

Bir kişinin adı, ulusal mevzuatta ve uluslararası belgelerde korunması gereken kimliğinin ve özel yaşamının temel bir parçasıdır. Kişinin adına ilişkin düzenlemeler hem özel hukukun hem de insan hakları açısından bakıldığında kamu hukukunun konusunu oluşturmaktadır. Bazı yazarlar konunun devlet yetkilileri tarafından adın kullanmasının engellenmesi halinde ortaya çıkabilecek çeşitli insan hakları ihlallerinden bahsetmektedirler. Bu görüşe göre adın kullanımı aynı zamanda etnik köken, ırk, dil ve dine dayalı ayrımcılık, aile ve özel hayata hukuka aykırı müdahale ve azınlıkların kendi aralarında dillerini kullanma haklarının ihlali çerçevesinde değerlendirilebilecektir⁵.

Anne babanın çocuklarına verdikleri özadı, özellikle Arnavutluk Cumhuriyeti gibi balkan ülkelerinde çocuklar için bir kimlik oluşturmaya katkıda bulunmaktadır⁶. Böylece -kural olarak- anne babanın seçtiği özadı ile bir anlamda çocuğun sosyal konumu da yaratılmaktadır⁷.

2.2. Soyadının Kazanılmasının Türk Hukuk Sistemi'nde Düzenlenişi

Türk Hukuku'nda 2525 sayılı, 21.06.1934 tarihli Soyadı Kanunu md.1'de herkesin zorunlu bir tek soyadı olması gerektiği düzenlenmiştir. Öte yandan

⁴ Büchler, a.g.e., s. 144.

⁵ Fernand Varennes, Elzbieta, Kuzborska, Human Rights and a Person's Name: Legal Trends and Challenges, Human Rights Quarterly, Johns Hopkins University Press 2015, s. 977.

⁶ Valdet Hysenaj, "Sociosemiotics as an impetus for naming", Technium Social Sciences Journal, c. 2020, sy. 8, 2020, s. 662.

⁷ Arnavutluk İstatistik Enstitüsü tarafından 2016 yılında yapılan bir çalışmaya göre, yeni doğan bebeklere en çok verilen 20 özaddan hiçbirinin Arnavutça kökene sahip olmadığı tespit edilmiş ve bu durum bazı uzmanlar tarafından Arnavutça isimlerin modasına geçmesi sebebiyle ulusal kimliğin erozyona uğrayacağından endişe duyulmasına neden olması şeklinde yorumlanmıştır. <https://balkaninsight.com/2016/07/28/experts-concerned-about-foreign-name-hype-in-albania-07-27-2016/> (Erişim: 14.07.2022)

5490 sayılı, 25.04.2006 tarihli Nüfus Hizmetleri Kanunu md.15'e göre koyulacak özadının sayısı üç adı geçmemelidir.

Kişi doğumla birlikte kazandığı özadı veya soyadını kişiliği ortadan kalkıncaya kadar taşımakla yükümlüdür ve kural olarak serbestçe değiştirilemeyecektir. Adın değişmezliği ilkesi olarak adlandırılan bu kural bir yandan kamu yararı ile diğer yandan ad sahibinin çıkarları arasında denge oluşturmaktadır. Ancak bu ilkenin mutlak olarak uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple bazen her nasılsa mevzuata aykırı olmasına rağmen yazılan komik, iğrenç adların mahkeme kararıyla değiştirilmesine olanak sağlanarak kişinin talebi üzerine, bazen de kişinin kişisel durumunda ortaya çıkan bazı değişikliklerle kendiliğinden adın değişmesine imkan tanınmaktadır.

Kişilerin bazı hukuki işlemlere girişmelerinin veya kişisel durumlarında meydana gelen farklılık sonucunda adlarının değişmesi, soybağı ve evlenmeye ilişkin hükümler çerçevesinde ortaya koyulabilir. İlk olarak, Türk Hukuku'na göre öncelikle kişinin soyadının değişmesi, özellikle küçük çocukların evlilik içinde doğmayarak annenin soyadını almasının ardından anne ile babanın sonradan evlenmeleri (başka bir erkekle soybağı olmadığı sürece) veya çocuğun baba tarafından tanınması ya da babalık davasının açılarak soybağı mahkeme tarafından belirlenip babalığa hükmedilmesi durumlarında mümkündür. Bu hallerde doğumda annenin soyadını alan çocuğun soyadı, kendiliğinden değişerek babanın soyadını kazanmaktadır. Bunun aksine, evlilik birliğinde doğmasına rağmen biyolojik babanın annenin kocası olmaması sebebiyle soybağı kurulmuş çocuğun, daha sonra sicilde baba olarak kaydedilen kişi tarafından soybağı reddedilerek soyadının değişmesi de mümkündür. Aynı şekilde evlat edinme halinde de Türk Medeni Kanunu md.314/III'e göre evlatlık küçük ise evlatlık edinenin soyadını alacağı, ayrıca çocuğun özadının da değiştirilebileceği, ergin ise ister o güne kadar taşıdığı soyadını taşımaya devam edebileceği isterse evlat edinenin soyadını alabileceği yönünde kendisine seçim hakkı tanınmıştır.

İkinci olarak evlilik de kişinin çoğu zaman soyadının değişmesine yol açmaktadır. Türk Hukuku'nda evlilik, erkek veya kadının özadını olmasa da kadının soyadını değiştirmektedir. Oysa Arnavutluk Hukuku'nda evlenen kadın da erkek de soyadını değiştirmeksizin muhafaza etme hakkına sahiptir.

2.3. Soyadının Kazanılmasının Arnavutluk Hukuk Sistemi'nde Düzenlenişi

Balkan coğrafyasında soyadı, kişinin sadece hali hazırdaki özelliğini değil aynı zamanda nesiller boyu aile ilişkilerini, dini inançlarını, bir bölgedeki nüfusun evrimini, sahip olunan sıfatların nesilden nesile aktarılmasını ve

ailedeki göçleri gösteren önemli bir olgudur⁸. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu çocukların gelişimini sağlamaktan, gerekli eğitim ve kültürü vermekten, çocukların çıkarlarını korumaktan, onlarla birlikte yaşamaktan, eğitimlerinden anne babanın sorumlu olacağı gerçeğini kabul etmektedir⁹. Çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesi için anne babanın ortak sorumluluğu, ebeveynlik hakkının kullanılması yoluyla gerçekleştirilir¹⁰. Çocuğa ad koyulması da bu haklardan biri olmakla birlikte çocuğun soyadına ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda evlilik birliği içinde doğan çocuğun anne babasının soyadının ortak olması halinde o soyadına, farklı olması halinde üzerinde anlaştıkları, anlaşma bulunmadığı takdirde babanın soyadının alacağı belirtilmekte (Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.52), çocuğun evlilik dışı doğduğu takdirde soybağının, çocuğun tanınması veya hakim kararı ile kurulabileceği ifade edilmektedir (Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.170). Ayrıca evlat edinme halinde de evlatlık, tek kişi evlat edindiği takdirde onun soyadını, her iki eş tarafından evlat edinildiği takdirde ortak soyadı varsa onu, ortak soyadı olmadığı takdirde anlaştıkları soyadını, anlaşma sağlanamazsa da babanın soyadını alacaktır. Öte yandan evlatlığın özadının da değiştirilmesi mümkündür (Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.260). Bütün bunlar kişilerin adlarının, dava açılmasına gerek kalmaksızın hukuki işlemin yapılmasıyla değişmesi sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan Arnavutluk Hukuku'nda evlilik her zaman kadının veya erkeğin soyadlarının değişmesi sonucunu doğurmayacaktır ve eşlerin evlilikten önceki soyadları ile yaşamlarına devam etmeleri imkanı kabul edilmiştir. Bununla birlikte eşlerin, diğer eşin soyadını aile soyadı olarak seçerek kendi soyadlarını değiştirmeleri de mümkündür.

3. Türk ve Arnavutluk Hukuk Sistemi'nde Evli Kadının Soyadının Değişmesi

Karşılaştırılan iki hukuk sistemi arasındaki farklar, şekilsel ve içerik olarak ikiye ayrılmaktadır. Şekilsel farklar, Türk Hukuku'nda evlenmeyle değişen soyadının Türk Medeni Kanunu'nu içinde yer almasına karşılık, Arnavutluk'ta aile hukukuna ilişkin ayrı bir kanun bulunması sebebiyle

⁸ Naser Kamberi, Rizani Hyzer, "Surnames in the role of genes in the Albanian population", European Journal of Economics, Law and Social Sciences, c. 5, sy. 1, 2021, s. 58.

⁹ Ledina Mandia, "Family Law Relations between Children and Parents according to Albanian Legislation The Meaning and Importance of Parental Responsibility", International Survey of Family Law, c. 2009, 2009, s. 27.

¹⁰ İrisi Topalli, The Albania Family Code - A Step Forward In The Development Of Family Relations, European Journal of Research in Social Sciences, c. 3, sy. 5, 2015, s. 65.

eşlerin soyadının Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu kapsamında düzenlenmesidir. İçeriğe ilişkin farklar ise ilgili hükümlerde, bir yandan kadın ve erkek eş bakımından Türk Hukuku'nda ayırım yapılmasına karşılık konunun, Arnavutluk Hukuku'nda eşler arasında eşitlik ilkesine uygun olarak düzenlenmesi diğer yandan da Arnavutluk Hukuku'nda soyadının eşlerin anlaşarak değiştirilmesine imkan verilmesine rağmen Türk Hukuku'nda böyle bir anlaşmaya olanak sağlanmamasında görülmektedir.

3.1. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda Evli Kadının Soyadı

7850 sayılı, 29.07.1994 tarihli Arnavutluk Cumhuriyeti Medeni Kanunu md.5'de tüm gerçek kişilerin kendilerine hukuka uygun şekilde özd ve soyadı verilmesi hakkına sahip olduğunu, bunların kullanım hakkından yoksun bırakıldığında veya başkaları tarafından haksız yere kullanılması durumlarında zarar gören kişilerin mahkemeye başvurarak adın kullanımının önlenmesini, kullanımın durdurulmasını veya gördüğü zararın tazmin edilmesini talep etmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hükmün devamında bu talepleri sadece ad sahibi değil, aynı adı taşımamasına rağmen haksız kullanım sebebiyle korunmaya değer menfaati ihlal edilen kişilerin de ileri sürebileceği ortaya koyulmuştur. Böylece Arnavutluk Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nda gerçek kişilerin özadı ve soyadı taşımaları gerekliliği belirtilmiş ancak evlendiklerinde eşlerin soyadına ilişkin düzenlemeler, Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'na bırakılmıştır.

Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.51'e göre kişiler evlendiklerinde, içlerinden birinin soyadını, aile soyadı olarak seçmeleri veya evlilik öncesi kendi soyadlarını muhafaza etme hakkına sahiptirler. Başka deyişle eşler, aile soyadı olarak aralarından birinin soyadını seçebilirler. Belirlenen soyadının evlilik kütüğüne kaydedilmesi gerekmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında özellikle geleneklerin etkisiyle evli kadının, genellikle erkeğin soyadını kabul ettiği görülmektedir.

Arnavutluk Aile Hukuku'nda evlilik birliği kurulurken eşlerin, önceki soyadlarını korumak ya da evlilik öncesi soyadlarından vazgeçerek diğer eşin soyadını almak isteyip istemediklerine ilişkin karar vermeleri beklenmektedir¹¹. Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.51'de eşlerin evlilik süresince taşıyacakları aile soyadını aralarında anlaşarak belirleyebilecekleri ifade edilmiştir. Ancak eşlerin soyadı seçme özgürlükleri

¹¹ Mimoza Abdulla Aliu, "Divorce as a Way of Marriage Dissolution According to the Positive Right in Kosovo with a Comparative Overview on Albanian, French and German Legislation", *Juridica*, c. 15, sy. 2, 2019, s. 28.

de sınırsız deęildir¹². Eşlerin, ya aralarından birinin soyadını aile soyadı olarak seçmeleri veya her birinin evlenmeden önceki soyadlarını muhafaza etmek hususunda anlaşma yapmaları mümkündür. Başka deyişle aralarında anlaşsalar dahi içlerinden birinin daha önceden sahip olmadığı herhangi bir kelimenin sınırsızca soyadı olarak seçilmesi mümkün değildir

Bununla birlikte Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda altının çizilmesi gereken bir diğer nokta ise "eşler" ifadesinin kullanılmasıdır. Böylece Türk Medeni Kanunu ve diğer pek çok ülke kanununun aksine evlilikle sadece kadının değil erkeğin de soyadının değişmesi imkanı bulunmaktadır. Eşlerin, kadının soyadının ailenin ortak soyadı olarak seçilmesine yönelik anlaşmaları halinde, erkeğin soyadının değişmesi için dava açmaya gerek kalmaksızın kendiliğinden bu hukuki sonuç meydana gelecektir. Bu durum Arnavutluk Aile Hukuku'nun kadın erkek eşitliğinin sağlanması yönünden pek çok ülkeden ileride bir düzenlemeye sahip olduğu şekilde yorumlanmaktadır.

3.2. Türk Medeni Kanunu'nda Evli Kadının Soyadı

Evlilik, Türk Hukuku'nda erkeğin soyadını hiçbir şekilde değiştirmemektedir. Ancak kadın eşin soyadının değişmesine ilişkin düzenleme, evliliğin genel hükümleri arasında Türk Medeni Kanunu md.187'de yer almaktadır. Bu hüküm, evlenen kadının evlilik birliğinde kişiliğinin korunmasına yönelik, emredici niteliktedir¹³.

Türk Medeni Kanunu md.187'de kadının evlenmekle birlikte kocasının soyadını alacağı ancak evlendirme memuruna ya da sonrasında nüfus idaresine yazılı başvuru yaparak kocasının soyadının önünde kendi soyadını da kullanabileceği, daha önceden iki soyadı kullanıyorsa bu haktan sadece tek soyadı için yararlanabileceği ifade edilmiştir. Başka deyişle kadın evlendiğinde, soyadını kaybederek kendiliğinden eşinin soyadını almaktadır. Ancak dilerse evlilik memuruna veya nüfus idaresine başvurarak evlenmeden önceki soyadını da kocasının soyadıyla birlikte ve onun önünde taşıma imkanı bulunmaktadır. Kadına bu şekilde çift soyadı taşıma hakkı, 743 sayılı eski Medeni Kanun'un 4248 sayılı, 14.05.1997 tarihli kanunla değiştirilerek aile adında birlik ilkesi yumuşatılarak korunmuş ve böylece

¹² Sulejman Ahmedi, Zgjidhja E Martesës (Shkurorëzimi), Vështrim Krahasues, Shqipëri, Kosovë, Maqedoni, Dorëzuar Universitetit Europian të Tiranës Shkollës Doktorale, 2016, s. 161.

¹³ Dural, Ögüz, Gümüş, a.g.e., s. 171.

önceki düzenlemede kadının doğrudan erkeğin soyadını alması şeklindeki hüküm değiştirilerek kadına seçim hakkı tanınmıştır¹⁴.

Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun aksine Türk Medeni Kanunu'nda erkeğin soyadı, aile soyadı olarak belirlenmiş ve kadına ya yalnızca erkeğin soyadını ya da evlenmeden önceki soyadını ancak erkeğin soyadıyla birlikte taşıma hakkı tanınmıştır. Bir görüşe göre Türk Medeni Kanunu md.187 emredici nitelikte olup, eşlerin bağımsız soyadı seçmeleri veya erkeğin kadının soyadını alması ya da kadının yalnızca evlenmeden önceki soyadını taşıması hakkında eşlerin anlaşması kesin hükümsüzdür¹⁵. Bu görüşe göre kanunda kadına tanınan eşinin soyadını almaya veya eşinin soyadının önünde kendi soyadını kullanmaya ilişkin seçim hakkının kapsamı da yorum veya kıyas yoluyla genişletilemeyecektir¹⁶. Kanaatimizce bu görüş, Anayasa md.90'ın usulüne göre yürürlüğe koyulduğu takdirde uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde sayıldıklarına ilişkin hükmü sebebiyle kabul edilemez. Zira Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi md.23/IV, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme md.16/Ig ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md.8 gibi uluslararası düzenlemelerde görüşümüzü destekleyecek nitelikte hükümler içermektedir. Bunun yanında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi¹⁷ ve Anayasa Mahkemesi¹⁸ kararları ışığında kadının evlendikten sonra da evlilik öncesi soyadını taşımasına engel bir durum görülmemektedir.

Bununla birlikte Türk Medeni Kanunu'nda eskiden yer alan aile reisinin erkek eş olduğuna ilişkin hükmün kaldırılmasıyla eşler arasındaki eşitliğin sağlanmasına yönelik atılmış ileri adımın, soyadı hakkında da yapılacak değişikliklerle devamı getirilmelidir. Böylece uluslararası düzenlemeler gereği dolaylı olarak ulaşılmak zorunda kalmaksızın kanunen eşlerin anlaşmalarıyla kadının, evlenmeden önceki soyadını taşımasına imkan sağlanmalıdır. Buna ilaveten Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'na benzer şekilde Türk

¹⁴ Serap Helvacı, Gediz Kocabaş, Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı, Mehmet Akif Aydın'a Armağan, İnkilap Kitabevi. İstanbul 2015, s. 634.

¹⁵ Serap Helvacı, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı". MHB c.35, sy.1, 2015, s. 160.

¹⁶ Helvacı, Kocabaş, a.g.e., s. 638.

¹⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başvuru no: 29865/96, T. 16.11.2004, Ünal Tekeli/Türkiye; Başvuru no: 7971/07, T. 28.5.2013, Başvuru no: 38249/09, T. 10.12.2013, Tanbay Tüten/Türkiye; Leventoğlu Abdulkadiroğlu/ Türkiye; Başvuru no: 2013 26268/08, 3.10.2013, Tuncer Güneş/Türkiye.

¹⁸ Anayasa Mahkemesi Başvuru no: 2013/4439, T. 06.03.2014; Anayasa Mahkemesi Başvuru no: 2013/2187, T. 19.12.2013; Anayasa Mahkemesi Başvuru no: 2014/5836, T. 16.04.2015.

Medeni Kanunu'nda da erkeğin, aralarında anlaşma sağlanması halinde kadının soyadını almasına yönelik bir düzenleme yapılması ve eşlere soyadlarını seçme hakkı tanınması, toplum için böylesine önemli olan aile kurumunun eşlerin bireyselliklerini kaybetmeksizin dahil olmalarını kolaylaştıracaktır.

Sonuç

Arnavutluk Cumhuriyeti Medeni Kanunu md.5'de her gerçek kişinin özadı ve soyadı taşıma hakkı olduğu belirtirken, Türk Hukuku'nda Soyadı Kanunu md.1'de de her Türk'ün özadından başka bir de soyadı taşımaya zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Kişinin -geniş kapsamda özadı ve soyadını içine alacak şekilde- adının, bazen mahkeme kararıyla değiştirilebileceği gibi bazen de bu sonucu doğurabilecek hukuki işlemlere girişmesi ile kendiliğinden değişmesi mümkündür. Özellikle evlilik birliğinin kurulması, kişinin özadının olmasa da soyadının değişmesi sonucunu doğurabilir.

Türk Medeni Kanunu'na göre evlenmeyle sadece kadının soyadı değişecek iken Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu md.51'de her iki eşin de bu konuda eşitliği ve tarafların anlaşması halinde erkek eşin de soyadının değişmesinin mümkün olduğu bir düzenleme dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Arnavutluk Cumhuriyeti Aile Kanunu'nda evlenmeyle eşlere, ya evlilik öncesi soyadlarını muhafaza etmeleri veya içlerinden birinin soyadını aile soyadı olarak belirlemelerine yönelik bir seçim hakkı tanınmıştır. Başka deyişle Arnavutluk Aile Hukuku'nda soyadı söz konusu olduğunda eşlerin, kanununun belirlediği sınırlar dahilinde geniş bir özgürlüğe sahip oldukları tespitinde bulunulabilir. Buna karşılık Türk Medeni Kanunu md.187'de kadının evlenmekle ya sadece kocasının soyadını alacağı veya yapacağı başvuruya kocasının soyadıyla birlikte önceki soyadını da kullanabileceği belirtilmekte iken usulüne göre yürürlüğe koyulan uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olması sebebiyle, bu düzenlemelerdeki hükümlere göre evli kadının evlilik öncesi soyadını taşımasına imkan tanındığı ileri sürülebilir.

Kaynakça

AEBİ-MÜLLER Regina. Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2016.

AHMEDİ Sulejman, Zgjidhja E Martesës (Shkurorëzimi), Vështrim Krahasues, Shqipëri, Kosovë, Maqedoni, Dorëzuar Universitetit Europian të Tiranës Shkollës Doktorale, 2016.

ALIU Mimoza Abdulla, "Divorce as a Way of Marriage Dissolution According to the Positive Right in Kosovo with a Comparative Overview on Albanian, French and German Legislation", Juridica, c. 15, sy. 2, 2019, ss. 20-33

- BÜCHLER Andreas, ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Verlag AG, Zürich 2016.
- DANERMARK Berth, HALUK Soydan, GRAMOS Pashko, YLLI Vejsiu, "Women, Marriage And Family Traditionalism vs Moderity In Albania Source", International Journal of Sociology of the Family, c. 19, sy. 2, 1989, ss. 19-41.
- DURAL Mustafa, ÖĞÜZ Tufan, GÜMÜŞ Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, Filiz Kitabevi. İstanbul 2022.
- HELVACI Serap, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı". MHB c. 35, sy. 1, 2015, ss. 157-169.
- HELVACI Serap, KOCABAŞ Gediz, Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı, Mehmet Akif Aydın'a Armağan, İnkilap Kitabevi. İstanbul 2015.
- HYSENAJ Valdet, "Sociosemiotics as an impetus for naming", Technium Social Sciences Journal, c. 2020, sy. 8, 2020, ss. 657-663.
- KAMBERİ Naser, RİZANİ Hyzer, "Surnames in the role of genes in the Albanian population", European Journal of Economics, Law and Social Sciences, c. 5, sy. 1, 2021, ss. 58-70.
- KIRCHSCHLÄGER, Caroline, Kommentar zu den Schweizerischen Haftpflichtbestimmungen, Dike Verlag AG, Zürich 2016.
- MANDIA, Ledina, "Family Law Relations between Children and Parents according to Albanian Legislation The Meaning and Importance of Parental Responsibility", International Survey of Family Law, c. 2009, 2009, ss. 25-38.
- OĞUZMAN Kemal, SELİÇİ Özer, OKTAY-ÖZDEMİR Saibe, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022.
- SEROZAN Rona, Medeni Hukuk, Kişiler Hukuku, Vedat Kitabevi, İstanbul 2018.
- TOPALLI İrisi, The Albania Family Code - A Step Forward In The Development Of Family Relations, European Journal of Research in Social Sciences, c. 3, sy. 5, 2015, ss. 65-69.
- VARENNE Fernand, KUZBORSKA Elzbieta, Human Rights and a Person's Name: Legal Trends and Challenges, Human Rights Quarterly, Johns Hopkins University Press 2015.